

Katılım Sigortacılığında (Tekfülde) Pencere Sisteminin Değerlendirilmesi

Yasin LAÇİNBALA (<http://orcid.org/0000-0001-5948-3519>), Department of Public Finance, Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey; e-mail: yasinlacin@yahoo.com

Hilmi ÜNSAL (<http://orcid.org/0000-0002-6125-8318>), Department of Public Finance, Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey; e-mail: unsal.hilmi@gmail.com

An Overview on Window Model in Participation Insurance (Takaful) System

Abstract

There are two essential systems for participation insurance, which is based on mutual assistance and voluntary contribution: “full-fledged *takaful* system” and “window *takaful* system”. The full-fledged *takaful* firms do not carry out non Shari’ah compliant insurance activities. In the window system, conventional insurance firms offer Shari’ah compliant products together with conventional products. In this study, the pros and cons of the window model together with some country practices and the legal structure for window model in Turkey are presented. Moreover, this study concludes that enabling the window model will be beneficial to Turkish insurance sector both in the short and the medium terms.

Keywords : Participation Insurance, Takaful, Window Model, Retakaful, Islamic Insurance.

JEL Classification Codes : F65, G22, G28.

Öz

Karşılıklı yardımlaşma ile gönüllü katkı esaslarına dayalı katılım sigortacılığı iki temel sistem üzerinden yürütülmektedir: “tam (pür) katılım sigortacılığı sistemi” ve “pencere katılım sigortacılığı sistemi”. Tam katılım sigortacılığı sistemini benimseyen katılım sigorta şirketi, geleneksel sigorta faaliyetinde bulunmamakta, şirket sadece katılım sigortacılığı faaliyeti yürütmektedir. Pencere sisteminde ise, geleneksel sigorta faaliyetinde bulunan şirket, söz konusu faaliyetlerinin yanında, katılım sigorta ürünlerini de sunmaktadır. Çalışmada, katılım sigortacılığında pencere sisteminin uygulanmasındaki zorluklar ve sistemin avantajları, Türk mevzuatı açısından durumu ile ülke pratikleri sunulmaktadır. Ayrıca, dünya örnekleri dikkate alınarak, Türk sigortacılık piyasasında, pencere sisteminin kısa ve orta vadede serbest bırakılmasının faydalı olacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler : Katılım Sigortacılığı, Tekfül, Pencere Sistemi, Retekafül, İslâmi Sigorta.

1. Giriş

Sigorta ürün çeşitliliğinin artırılması, sigorta sektörünün gelişimi açısından önemli hareket noktalarındandır. Ürün farklılaştırmasının bir ayağı, piyasada hâlihazırda sunulan ürünleri, inanç veya etik hassasiyetleri nedeniyle yeterli ve uygun görmediği için bu ürünlere mesafeli yaklaşan kişilere hitap edebilmektir. Bu amaca yönelik olarak, sigorta piyasasında son dönemde yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanan katılım sigortacılığı (İslâmi sigorta, tekafül), söz konusu finansal kapsayıcılığın önemli bir örneği olarak karşımızda durmaktadır. (Ünsal & Laçınbala, 2016: 25).

Geleneksel finans kuruluşunun faizli sistemin yanında belli başlı kurallara uygun olarak aynı anda faizsiz finans sisteminde faaliyet göstermesine pencere modeli denir. Tam katılım sigortacılığı sistemini benimseyen katılım sigorta şirketi, geleneksel sigorta faaliyetinde bulunmamakta, şirket sadece katılım sigortacılığı faaliyeti yürütmektedir. Pencere sisteminde ise, geleneksel sigorta faaliyetinde bulunan şirket, söz konusu faaliyetlerinin yanında katılım sigorta ürünlerini de sunmaktadır.

Çalışmada öncelikle, katılım sigortacılığında pencere sisteminin uygulanmasındaki zorluklar ve sistemin avantajları ile Türk mevzuatı açısından durumu sunulacaktır. Ayrıca, uygunluğu Şer’i olarak tartışılmalı olan pencere sisteminin söz konusu boyutu, ayrı bir disiplinin konusunu teşkil etmesi nedeniyle bu çalışmada irdelenmemiştir.

2. Genel Olarak Katılım Sigortacılığı

2.1. Sigorta ve Katılım Sigortacılığı

Sigortacılık piyasası, özel ve tüzel kişilerin karşılaştığı risklere yönelik mali koruma sağlayan veya maddi kayıpları telafi eden piyasa türüdür (Umut, 2016: 80). Sigorta kelimesi Latince “güvence” anlamına gelen “Sicurta” kelimesinden gelmektedir. Sigorta, en basit anlamda, ileride meydana gelme olasılığı bulunan tehlikeden doğacak zararın giderilmesinin, önceden yapılan ödemeler (prim) karşılığında güvence altına alınmasıdır (Güvel & Güvel, 2004: 23).

Sigorta kavramının ticari ve sosyal hayata girmesiyle beraber sigorta kavramı İslâm âlimleri tarafından da tartışılmaya başlanmıştır. Sigorta kavramı etraflıca İslâm dünyasında ilk kez İbn-i Abidin (ö. 1836) tarafından ele alınmış olup, İbn-i Abidin, “sevkarâ” veya “sukirta” şeklinde kullandığı sigorta kavramının İslâmi esaslara uygun olmadığına kanaat getirmiştir (Zerka & Neccar, 2011: 185-189).

İbn-i Abidin sonrası 19. ve 20. yüzyıllarda, sigortaya ilişkin çeşitli fetvalar verilmekle birlikte, sigortanın Şer’i kurallara göre uygun olup olmadığı hususu tüm İslâm âlimlerince

üzerinde ittifak edilen bir konu olmamıştır. Geleneksel sigortacılık faaliyetinin İslâm hukukuna uygunluğu açısından görüşler üç temel başlık altında toplanabilir¹:

- (i) Ticari sigortaların hiçbiri (hayat ve hayat dışı sigortalar) caiz değildir.
- (ii) Hayat sigortası caiz değildir; hayat dışı sigortalar ise caiz olmakla birlikte dinen hoş değildir.
- (iii) Sigortayı yasaklayan kesin bir nass (ayet veya hadis) bulunmadığından, faiz karışmaması ve genel ahlaka aykırı olmaması şartıyla ticari sigortanın tüm çeşitleri caizdir.

Temelinde yardımlaşma esası olan tekâful sigortacılığı sisteminin benzerleri, Selçuklular döneminde esnaf ve tüccarın oluşturduğu "âhilik" adı verilen esnaf birlikleri ile derbent teşkilatlanmasında, yine Osmanlılarda loncâ teşkilatlarının kurduğu esnafar arası yardımlaşmayı sağlayan teâvün sandıklarında görülebilmektedir (Gürbüz, 2017: 9). İslâmi Finans Kurumlarının Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI) katılım sigortacılığını;

"İslâmî sigorta (tekaful), belirli rizikolara maruz şahısların bu rizikoların gerçekleşmesiyle ortaya çıkacak zararların telafisi üzerinde anlaşmalarıdır" biçiminde tanımladıktan sonra tekaful sisteminin işleyişini şöyle tarif etmiştir (AAOIFI, 2012: 523):

- (i) "Şahıslar teberru (bağış) yükümlülüğünü üstlenerek katkı primi öderler.
- (ii) Bu ödemeler kendine has bir tüzel kişiliği ve bağımsız mâlî ve hukûkî sorumluluğu (zimmeti) bulunan sigorta (risk) fonunu ortaya çıkarır.
- (iii) Bu fon, sigortalıların (katılımcıların) maruz kaldığı sigortaya konu rizikolardan kaynaklanan zararları karşılar.
- (iv) Fonun yönetimi sigortalılar arasından seçilmiş bir kurul ya da sigorta faaliyetlerini idare edecek ve fonun varlıklarını işletecek ücret karşılığı çalışan bir anonim şirket tarafından sağlanır."

Katılım sigortacılığına yönelik Türk Hukuk mevzuatındaki ilk düzenleme olan ve 20 Aralık 2017 tarihinde yürürlüğe giren "*Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*" (Yönetmelik) ise katılım sigortacılığı, "*katılımcıların kendileri ile diğer katılımcıların tazminat ve / veya birikim ödemelerine ilişkin taleplerinin karşılanmasını teminen oluşturulan risk fonuna katkıda buldukları, söz konusu fonun sigortacılık faaliyeti yapmasına izin verilmiş bir sigorta şirketi tarafından katılım finans ilkelerine uygun olarak yönetildiği ve ortak risk paylaşımı ile dayanışma esaslarına dayanan sigorta türü*" olarak tanımlanmaktadır.

¹ *Sigorta ettiren ve sigortacı açısından üç nevi sigorta vardır: sosyal sigortalar; karşılıklı (mütuel, kooperatif) sigorta ve ticari sigorta. İslâm alimlerinin ekseriyetinin devletin kontrolünde olan sosyal sigorta ile faiz karışmaması ve genel ahlaka aykırı olmaması kaydıyla karşılıklı sigortayı caiz gördükleri ve teşvik ettikleri ifade edilebilir. Burada yapılan bu sınıflandırma üçüncü tip sigorta olan ticari sigortaya yöneliktir.*

2.2. Katılım Sigortacılığı Türleri

Konvensiyonel sigortacılığa benzer şekilde katılım sigortacılığı da, aile (hayat) ve genel (hayat dışı) katılım sigortacılığı olarak iki başlığa ayrılır.

(i) Aile (Hayat) Katılım Sigortacılığı

Aile katılım sigortacılığı, katılımcıların sakatlık veya ölüm gibi istenmeyen olaylarla karşılaşması durumunda, onları ve ailelerini finansal anlamda rahatlatmak ve yüklerini hafifletmek ile ilgilenir (IFSB, 2009: 5). Bu çerçevede, aile katılım sigortacılığı, katılım sigorta şirketinin katılımcılarla uzun dönemli ilişki içinde olmasını ve katılımcıların tekafül sistemine düzenli olarak ödeme yapmalarını gerektirir (IFSB, 2009: 6). Birikimli / birikimsiz hayat sigortaları, evlilik, hayat ve sağlık sigortaları aile katılım sigortacılığına örnek olarak gösterilebilir.

(ii) Genel (Hayat Dışı) Katılım Sigortacılığı

Genel katılım sigortacılığında sigorta sözleşmeleri, önceden belirlenmiş hasarların oluşması durumunda, bu hasarların karşılıklı dayanışma yoluyla karşılanmasına dayanan, kısa dönemli (genellikle 1 yıllık) sözleşmelerdir. Bu sistem, bireylerin veya tüzel kişilerin her türlü maddi kayıplardan ve doğal afet ile felaketlerden kaynaklı zararlardan korunma ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmıştır (IFSB, 2009: 6). Yangın ve doğal afet sigortaları, trafik sigortası, kasko ve nakliyat sigortaları genel tekafül sigortalarına örnek olarak gösterilebilir.

2.3. Katılım Sigortacılığının Dünya'daki ve Türkiye'deki Durumu

2018 yılsonu itibarıyla İslâmi finans sektörünün küresel büyüklüğü, 2.19 Trilyon USD'ye ulaşmıştır. Söz konusu büyüklüğün yaklaşık %71,7'si bankacılık aktiflerinden, %24,2'si sukuk ihraçlarından, %2,8'i İslâmi fonlardan ve %1,3'ü ise sigortacılık (katılım sigortacılığı) sektöründen oluşmaktadır (IFSB, 2019: 10). Bir diğer ifadeyle, tüm dünyada katılım sigortacılığı çerçevesinde, yaklaşık 26 milyar USD civarında prim üretilmektedir. Bu prim üretiminin yaklaşık 11,7 milyar USD'lik kısmı Körfez Ülkeleri, 10,3 milyar doları MENA (Orta Doğu ve Kuzey Afrika) Ülkeleri tarafından üretilirken, 3,9 milyar USD'lik kısmı ise başta Malezya ve Endonezya olmak üzere Güney Doğu Asya Pasifik ülkeleri tarafından üretilmektedir (IFSB, 2019: 29).

Katılım sigortacılığının Türkiye'deki durumuna bakıldığında (Tablo 1) ise 2009 yılında 2 adet sigorta şirketi katılım sigortacılığında faaliyet gösterirken 2018 itibarıyla 8 şirket, katılım sigortacılığı ürünü sunmaktadır. Söz konusu 8 şirketten dördü hayat (aile) branşında; diğer dördü ise hayat dışı (genel) branşında faaliyette bulunmaktadır. Ayrıca, Ülkemizde hâlihazırda katılım sigortacılığı ürünleri sunan bu 8 sigorta şirketinden 4 tanesi tam (pür) katılım sigortacılığı faaliyetinde bulunmakta iken, 4 adet sigorta şirketi de pencere modeli (katılım sigortacılığı ile geleneksel sigorta ürünlerini beraber satan şirketler) ile faaliyet göstermektedir.

Aynı Tablodan, 2009-2015 döneminde katılım sigortacılarının sayısının arttığı, ancak 2015'den 2018 sonuna kadarki dönemde sektöre yeni oyuncunun girmedığı görülmektedir. 20 Aralık 2017 tarihinde yürürlüğe giren mezkur Yönetmeliğin de sektördeki veya uluslararası oyuncuların ilgisini yeteri kadar çekemediği söylenebilir. Pencere sistemi aşağıda ayrıntılı olarak sunulacak olmasına karşın, bu başlık altında, Yönetmeliğin pencere şirketlerine yönelik sınırlayıcı hükümlerinin söz konusu ilgisizliğin nedenleri arasında olduğu düşünülmektedir.

Tablo: 1
Katılım Sigortacılığında Şirket Sayısı

Katılım Sigorta Şirketi Sayısı	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hayat dışında (Genel) faaliyet gösteren şirket	2	2	2	2	2	2	4	4	4	4
Hayat ve emeklilikte (Aile) faaliyet gösteren şirket	0	0	0	0	1	2	4	4	4	4
Toplam şirket sayısı	2	2	2	2	3	4	8	8	8	8

Kaynak: Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği.

Aşağıdaki Tablo 2'de ise Türkiye'de faaliyet gösteren katılım sigortacılarının 2014-2018 dönemindeki brüt prim üretimleri ile genel tekafül ve aile tekafülü branşlarında katılım sigortacılığının toplam sektör içindeki payı gösterilmektedir. Söz konusu verilerin incelenmesinden son yıllarda katılım sigortacılığının sektör payının artış gösterdiği ancak sahip olduğu potansiyelin gerisinde olduğu görülmektedir. Türkiye'de 2018 sonu itibarıyla katılım sigortacılığının genel sigortacılık sektörü içindeki payı yaklaşık %4.1 civarındadır. Aynı dönemde hayat dışı sigorta ürün pazarının %4.5'ini ve hayat pazarının %1.1'ini katılım sigortacılığı ürünleri oluşturmaktadır.

Tablo: 2
Katılım Sigortacılığı Verileri

KATILIM SİGORTACILIĞI VERİLERİ					
	2014	2015	2016	2017	2018
HAYAT	3.373.073	17.052.565	26.329.452	46.622.998	72.684.473
HAYAT DIŞI	380.348.970	516.200.460	1.019.281.828	1.269.232.324	2.158.876.238
TOPLAM	383.722.042	533.253.025	1.045.611.280	1.315.855.322	2.231.560.711
GENEL SİGORTA VERİLERİ					
	2014	2015	2016	2017	2018
HAYAT	3.280.003.588	3.761.410.730	5.038.808.257	6.844.082.921	6.920.771.569
HAYAT DIŞI	22.709.549.092	27.264.486.899	35.447.988.684	39.710.606.624	47.735.257.399
TOPLAM	25.989.552.680	31.025.897.629	40.486.796.941	46.554.689.545	54.656.028.968
KATILIM SİGORTACILIĞI HAYAT PAYI	0,1%	0,5%	0,5%	0,7%	1,1%
KATILIM SİGORTACILIĞI H. DIŞI PAYI	1,7%	1,9%	2,9%	3,2%	4,5%
TOPLAM PAY	1,5%	1,7%	2,6%	2,8%	4,1%

Kaynak: Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği.

2.4. Katılım Sigortacılığının Temel İlkeleri

İngiltere'den Güney Asya ülkelerine kadar geniş bir coğrafyada uygulama alanı bulan İslâmi finans ve katılım sigortacılığı uygulamaları; mezhepsel, kültürel ve siyasi farklılıklar nedeniyle farklı hukuk alanlarında farklı pratiklere tabi olabilmektedir. Ancak, bu farklılıklara rağmen uluslararası kuruluşların (IFSB, AAOIFI) yol gösterici prensiplerine ve uygulama örneklerine bakıldığında katılım sigortacılığı sistemi açısından beş temel prensipten bahsetmek mümkündür (IFSB, 2009: 5):

- (i) risk transferi yerine risk paylaşımı esasına dayanması,
- (ii) Primlerin (katkıların) bağış (tabarru) hükmünde olması,
- (iii) Fonların ayrıştırılması.
- (iv) Likidite İmkânı (Faizsiz borç, karz-ı hasen),
- (v) İslâmi İlke ve Esaslara Uygunluk.

Katılım sigorta şirketleri genel olarak sermayedarların hesabı (fonu) ile katılımcıların katkı primlerinden oluşan risk fonunu ayrı yönetmek durumundadır (Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2017/6). Sermayedarların fonu, kuruluş sermayesi ile risk fonunun yönetiminden kaynaklı gelirden oluşan şirket hissedarlarının sahip olduğu mali imkanlardır. Tüm yönetim giderleri ile hissedarlara dağıtılacak kâr payı / temettü gibi ödemeler bu fondan gerçekleştirilir. (Frenz & Soualhi, 2010: 134). Risk fonu ise, katkı primi ödemeleri ile bunlardan kaynaklanan gelirlerin biriktirilmesi ve tazminat ve / veya birikim ödemeleri ile yasal yükümlülükler de dahil olmak üzere yapılan harcama ve giderlerin karşılanması için oluşturulan fondur (Yönetmelik, 2017/3).

Katılım sigortacılığı uygulamasında sigortalıların katkılarından oluşan risk fonunun açık vermesi durumunda, katılım sigorta şirketinin mezkûr açığın telafisini teminen söz konusu fona likidite imkânı yoluyla yani faizsiz borç (karz-ı hasen) sağlayarak fonun açığını kapatma yükümlülüğü bulunmaktadır (IFSB, 2009: 7).

Katılımcı fonlarının faiz içeren enstrümanlarda değerlendirilmemesi ve İslâmın uygun görmediği faaliyetlerde bulunan alanlara yatırım yapılmaması temel zorunluluklardandır (Yılmaz, 2013: 11).

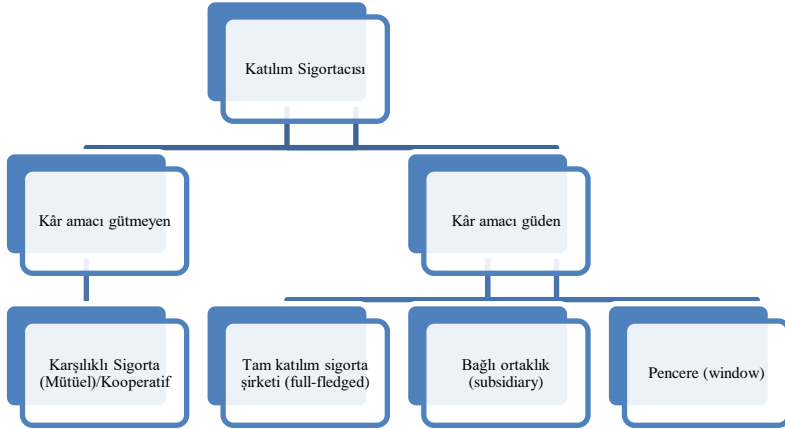
3. Katılım Sigortacılığında Pencere Sistemi

İslâmi finans bugün, ticaretin, endüstrinin, tarımın, altyapı projelerinin, inşaat vb. alanlarının finansmanının yapıldığı bir alan haline gelmiştir. Konvansiyonel sistemle birlikte yer bulan İslâmi finansman modelleri artık sadece İslâm ülkelerinde değil, diğer ülkelere de yayılmıştır. Birçok konvansiyonel finans kuruluşunun İslâmi bir "pencere" açması veya İslâmi finans enstrümanlarının avantajlarını kullanabileceği ayrı şubeler açmaları İslâmi finans uygulamalarının kârlılığının da bir göstergesidir (Hasan, 2004'den aktaran: Çürük, 2013: 75).

3.1. Katılım Sigortacılığında Şirket Yapılanması

Dünya örneklerine bakıldığında katılım sigorta şirketlerinin farklı yapılar üzerinden kurulduğu görülmektedir. Aşağıdaki şekilde söz konusu kuruluş türleri yer almaktadır. Katılım sigorta şirketi yapılanması kâr amacı güden veya kâr amacı gütmeyen şekilde konumlandırılabilir.

Şekil: 1 Katılım Sigorta Şirketinin Yapılanması

Kaynak: Tarafımızca hazırlanmıştır.

3.1.1. Kâr Amacı Gütmeyen Şirket Yapılanması

Birden çok kişinin birleşerek, içlerinden herhangi birinin, belli bir rizikonun gerçekleşmesi durumunda doğacak zararlarını tazmin etmeyi borçlanmaları karşılıklı (mütüel) sigorta olarak tanımlanabilir (6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu/1402). Karşılıklı (mütüel) sigorta² biçiminde kurulan sigorta işletmelerinin özelliği, şirketin bizzat sigortalılar tarafından kurulup yönetilmesidir. Yani şirketin ortakları sigortalılardır ve şirket yönetimini sigortalılar ellerinde tutarlar. Sigortacı ve sigortalı sıfatları birleşmiştir. Kuruluş amacı, belli rizikoları karşılamak üzere bir araya gelen ortaklarına ekonomik yarar sağlamaktır, kar elde etmek değildir (Elmacı, 2017: 138-139).

İslâm âlimleri, kâr amacı güden ticari sigorta anlayışı yerine mütüel (karşılıklı) sigorta mantığının hâkim olduğu tarzda sigortacılık yapılmasının İslâmi ilkelere daha uygun olduğunu vurgulamaktadırlar (Hacak, 2017: 110). İslâm âlimleri tarafından karşılıklı sigortanın İslâmi ilkelere daha uygun olduğu belirtilmesine ve katılım sigortacılığı sisteminin ruhuna mütüel anlayışın tam olarak uymasına karşın, uygulamada sigortacılık, daha çok kâr amacı güden (anonim şirket) sigorta şirketleri aracılığı ile yapılır (Hacak, 2017: 95).

² Türkiye’de, karşılıklı (mütüel) sigorta faaliyeti, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1402 inci maddesine göre ancak kooperatif şirket şeklinde yürütülebilir.

3.1.2. Kâr Amacı Güden Şirket Yapılanması

Aşağıdaki tabloda kâr amacı güden şirket yapılanması kendi içinde üç başlık altında verilmiş olup, her bir yapılanmanın özellikleri kısaca anlatılmıştır.

Tablo: 3
Katılım Sigortacılığında Kâr Amacı Güden Şirket Yapılanması

	Tam Katılım Sigorta Şirketi (full-fledged)	Bağlı Ortaklık (Subsidiary)	Pencere (Window)
Sahiplik	Genellikle katılım bankaları olmak üzere, İslâmi ilke ve esaslara uygun işlerle iştirak eden sermayedarlar	Ana ortağı geleneksel bir finansal kuruluş (banka, sigorta şirketi) olan ayrı bir şirket	Geleneksel sigorta şirketi
Sigorta Ürününün Özelliği	Tam katılım sigorta şirketleri tarafından sadece Şer'i kurallara uygun sigorta ürünleri sunulur.	Ana ortağı geleneksel finansal kuruluş olan söz konusu ayrı şirket tarafından sadece Şer'i kurallara uygun sigorta ürünleri sunulur.	Geleneksel sigorta şirketi tarafından Şer'i kurallara uygun sigorta ürünleri de sunulur.
Avantaj	Sermayedarlarının İslâmi ilke ve esaslara uygun işlerle iştirak etmesi ve şirketin sadece Şer'i finansal ürünler sunması nedeniyle yüksek güven sağlar.	Ana ortak finansal kuruluş olduğundan, ayrı bir şirket kurulmasına karşın, tam katılım sigorta şirketine göre nispeten düşük işletme maliyeti vardır.	Ayrı bir şirket kurulmayacağı için kuruluş maliyeti (ruhsat maliyeti vb.) olmayacak, işletme maliyeti ise düşük olacaktır.
Dezavantaj	Ayrı bir şirket kurulacağı için hem yüksek kuruluş maliyeti (ruhsat maliyeti vb.) ve yüksek işletme maliyeti söz konusudur.	Ayrı bir şirket kurulacağı için yüksek kuruluş maliyeti (ruhsat maliyeti vb.) söz konusudur.	Geleneksel sigorta şirketinin bünyesinde olduğundan Şer'i finansal ürünler ile Şer'i olmayan finansal ürünlerin doğru bir şekilde ve ayrı olarak yönetilememesi (ortak mutlak kaygısı) sorunu vardır.

Kaynak: tarafımızca hazırlanmıştır.

Dünya uygulamalarına bakıldığında bazı ülkelerin mevzuatları çerçevesinde, katılım sigortacılığında pencere sistemine izin verilirken, bazılarında ise izin verilmediği görülmektedir. Bu çerçevede, aşağıdaki tablo, ülkelerin düzenleyici otoritelerinin farklı tercihlerini ortaya koymaktadır.

Tablo: 4
Katılım Sigortacılığında Pencere Sistemine İlişkin Ülke Uygulamaları (2017)

Sigortacılıkta Pencere Sistemine İzin Veren Ülkeler	Sigortacılıkta Pencere Sistemine İzin Vermeyen Ülkeler
Bahreyn	Brunei
Birleşik Arap Emirlikleri	Endonezya
İngiltere (Birleşik Krallık)	Malezya
Katar	Sudan
Labuan	Suudi Arabistan
Pakistan	Bangladeş
Singapur	

Kaynak: Frenz & Soualhi, 2010: 236.

Türkiye'de katılım sigortacılığı ve geleneksel sigortacılık mevzuatları açısından bakıldığında, tam katılım sigorta şirketi (bağlı şirket yapılanması da dâhil) ve pencere sistemi olmak üzere iki farklı yapılanmanın kabul edildiği görülmektedir. Bağlı ortaklıklarda bağlı şirketin ayrı bir şirket olması nedeniyle, mevcut sigortacılık mevzuatında veya ruhsat işlemlerinde ana (hâkim) şirketin faizli veya İslâmi ilke ve esaslara uygun olmayan işlerle iştirak edip etmediği irdelenmez. Özetle, tam katılım sigortacılığı sistemini benimseyen katılım sigorta şirketi (bağlı şirket yapılanması da dâhil), geleneksel sigorta faaliyetinde bulunmamakta, şirket sadece katılım sigortacılığı faaliyeti yürütmektedir. Pencere sisteminde ise, geleneksel sigorta faaliyetinde bulunan şirket, söz konusu faaliyetlerinin yanında katılım sigorta ürünlerini de sunmaktadır.

Katılım sigortacılığında pencere sistemine ilişkin mezkûr Yönetmelikte hüküm bulunmaktadır. Yönetmeliğin “Geçiş Süreci” başlıklı Geçici Madde 1’in ikinci fıkrası,

“(2) 5684 sayılı Sigortacılık Kanununda belirtilen şartlara göre kurulan şirketlerden pencere usulü ile faaliyet gösterenlerin faaliyet süresi, bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 3 yıl ile sınırlıdır. Müsteşarlık, bu sürenin 2 yıl daha uzatılmasına karar verebilir.” şeklindedir.

Buna göre, söz konusu Yönetmelik kapsamında, katılım sigortacılığı alanında faaliyet gösteren pencere şirketleri için 3 yıllık (20 Aralık 2020’ye kadar) dönüşüm süreci öngörülmüştür. Hazine ve Maliye Bakanlığı bu sürenin 2 yıl daha uzatılmasına yetkili kılınmıştır. Yönetmelik gereği, bu süreç sonunda, sigortacılık alanında pencere sistemine izin verilmeyecek, Türkiye’de faaliyet gösterecek tüm katılım sigortacılarının, tam katılım sigortacılığı sistemini benimsemesi gerekecektir.

3.2. Pencere Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları

Pencere sisteminin uygulanması durumunda karşılaşılabilecek zorluklar ile sistemin uygulama avantajları aşağıdaki Tablo 5’de sunulmaktadır.

Tablo: 5
Pencere Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları

Pencere Sisteminin Avantajları	Pencere Sisteminin Dezavantajları
Kamu ve özel sigorta şirketleri için ilave maddi ve idari yük getirmemesi	Ser’i olarak pencere sisteminin tartışmalı durumu
Dünya örneklerinde, katılım sigortacılığı piyasası belli bir ölçüğe ulaşana kadar pencere sisteminin uygulanması (Endonezya, Pakistan vb.)	Uygulama zorluğu (muhasebe hesapların ayrı tutulması vb.)
Dünyada katılım bankacılığında pencere sisteminin yaygınlığı	Katılım sigortacılığı ile geleneksel sigortacılığın aynı olduğuna ilişkin yanlış algı oluşturması
Orta vadeli planda (2019-2021) katılım bankacılığı için pencere modelinden bahsedilmesi	Türkiye’de katılım bankacılığı sisteminde de pencere usulünün olmaması
Katılım bankaları ile katılım sigorta şirketlerinin işbirliğinin artmasına imkan sağlaması	
Pencere sisteminin olmaması durumunda, devlet sigorta havuzlarına (TARSİM, DASK vb.) katılım sigortacılığı penceresinin açılmasının zorlaşması	
Tam retekafül firmalarının, geleneksel reasürans firmaları ve pencere retekafül firmaları ile rekabet edememesi	

Kaynak: Tarafımızca hazırlanmıştır.

3.2.1. Pencere Sisteminin Avantajları

Birçok ülkede uygulama alanı bulan pencere sisteminin, katılım sigortacılığının tanınırlığının artmasından sektöre belirli bir esneklik sağlamasına kadar birçok önemli fırsatlar sunduğu belirtilmektedir. Aşağıda söz konusu avantajlar açıklanmaktadır.

3.2.1.1. Kamu ve Özel Sigorta Şirketleri İçin İlave Maddi ve İdari Yük Getirmemesi

Katılım sigortacılığının gelişim göstermesi ve tanınırlığının artması açısından pencere sisteminin önemli bir fırsat sunduğu kabul edilmektedir. Söz konusu uygulamanın avantajı doğrudan bir kuruluş / örgütlenme masrafına girilmeden mevcut sigorta şirketleri eliyle katılım sigortacılığı ürünlerinin oluşturulabilmesidir.

Yeni bir şirket kuruluşu ve organizasyon masraflarının yüksekliği piyasaya giriş engeli teşkil edebilir. Pencere sistemi, ayrı bir şirket yapılanmasına göre çok daha uygun maliyetlidir. Pencere sistemini savunanların temel argümanı, mevcut durum itibarıyla, tekafül gibi küçük ölçekli bir iş için ayrı bir şirket kurulmasının yüksek sermaye gereksinimine ihtiyaç duymasıdır (Frenz & Soualhi, 2010: 129).

Türk sigorta mevzuatında katılım sigorta şirketlerinin kuruluş kuralları için ayrı düzenlemeler olmadığından, tekafül şirketlerinin kuruluş süreci geleneksel sigorta şirketlerinin kuruluş düzenlemelerine tabidir. Sigortacılık mevzuatına göre³, sigorta şirketleri hayat ve hayat dışı sigorta gruplarından sadece birinde faaliyet gösterebilir. Bu çerçevede, hayat dışı sigorta grubunda faaliyet göstermek için ruhsat başvurusunda bulunmak isteyen bir katılım sigorta şirketinin sadece ruhsat maliyeti (tüm branşlar dâhil) 11,6 milyon TL iken hayat grubunda faaliyet gösterecek firmanın ruhsat maliyeti ise (tüm branşlar dâhil) 11 milyon TL olacaktır⁴. Ruhsat maliyetine ek olarak, ayrı bir şirket kurulumu için katılım sigorta şirketleri yüksek sabit maliyetlerle (bölge müdürlüklerinde yapılanma, bina araç kirası, sistem maliyetleri, personel giderleri vb.) de karşı karşıya kalacaklardır.

Ayrıca, 2018 yılı itibarıyla, Türkiye’de pencere sistemi ile faaliyet gösteren dört adet şirketten üçü (Ziraat Sigorta AŞ / Ziraat Hayat Emeklilik AŞ / Vakıf Hayat Emeklilik AŞ) kamunun şirketidir. Dolayısıyla, pencere şirketler için Yönetmelikte belirtilen süre (3+2 yıl) dolmadan söz konusu şirketlerden ayrı olarak, tam katılım sigorta şirketlerinin de kurulması gerekecektir.

Bu itibarla, kamunun finansal kuruluşlarına olan yaygın güven algısı ile söz konusu şirketlerin geniş tedarik ağı da dikkate alınarak, söz konusu şirketlerin belirli bir dönem daha pencere sistemi altında katılım sigorta ürünleri sunmaları; hem kamunun yüklenmek zorunda kalacağı ilave kuruluş ve yönetim maliyetinden kurtulmasına, hem de söz konusu şirketlerin ülkemiz açısından yeni uygulama alanı olan katılım sigortacılığı anlayışını her yönüyle benimsemesine ve özümsemesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

3.2.1.2. Dünya Örneklerinde Katılım Sigortacılığı Piyasası Belli Bir Ölçeğe Ulaşana Kadar Pencere Sisteminin Uygulanması

Bazı ülkelerde (Endonezya ve Pakistan gibi) katılım sigortacılığı piyasası belli bir ölçeğe ulaşana kadar pencere sisteminin uygulandığı, bu ölçeğe erişim sonrasında ise

³ 3.6.2007 tarihli ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu, (2007/4) sayılı “Sigorta Branşları İçin Öngörülen Sermaye Tutarlarına İlişkin Genelge” ile (2012/13) sayılı 2007/1 Sayılı Sigorta Branşları İçin Öngörülen Sermaye Tutarlarına İlişkin Genelgede Değişiklik Yapılmasına İlişkin Genelge.

⁴ Üretici Fiyatları Endeksi üzerinden yapılacak yeniden değerlendirme artışı da dikkate alındığında söz konusu tutar çok daha yüksek çıkacaktır.

pencere sisteminin yasaklanarak, tam katılım sigortacılığı sistemine geçildiği görülmektedir (<www.actuarialpartners.com>, 09.09.2018).

Örneğin, Endonezya’da 1992 tarihli 2 sayılı Kanunda katılım sigortacılığına yönelik özel bir düzenleme olmadığından uzun bir dönem pencere sistemi ile faaliyete izin verilmiştir. Endonezya’da 2008 yılında yapılan 39 nolu hükümet düzenlemesi ile sigorta şirketlerinin tam katılım ya da pencere sistemi üzerinden faaliyette bulunabileceği açıkça vurgulanmıştır (Frenz & Soualhi, 2010: 231). Ancak Endonezya Finansal Hizmetler Otoritesinin (OJK) 2014 yılında çıkardığı yeni Sigortacılık Kanunu, pencere şirketlerin tam katılım sigorta şirketlerine 2024 yılına kadar yani 10 yıllık geçiş süreci sonunda dönüşümlerini öngörmektedir (<www.malysiantakaful.com.my>, 09.09.2018).

Pakistan tekaful uygulaması, pencere sisteminin belirli bir geçiş döneminde uygulandığına ilişkin bir diğer çarpıcı örnektir. Pakistan’da münhasıran katılım sigortacılığına yönelik ilk düzenleme 2005 yılında çıkarılan “Takaful Rules 2005” düzenlemesidir. Söz konusu düzenlemenin 5 inci maddesinde, katılım sigortacılığı faaliyetinin sadece tam katılım sigorta şirketlerince gerçekleştirilebileceği ve pencere sistemi üzerinden herhangi bir konvansiyonel sigortacının katılım sigortacılığı ürünü sunamayacağı kurala bağlanmıştır. Ancak, katılım sigortacılığına yönelik ikinci düzenleme olan ve 2012 yılında çıkarılan “Takaful Rules 2012” düzenlemesinde ise söz konusu maddenin esnetildiği ve Şer’i hükümlere uymak kaydıyla konvansiyonel sigorta şirketlerinin de pencere usulüyle faaliyette bulunabilecekleri belirtilmiştir.

Bu değişimin arkasında üç temel neden yer almaktadır:

- (i) Konvansiyonel sigorta şirketlerinin pencere sistemi ile penetrasyon oranının (sigortalılık oranının) artırılmasına yardımcı olabileceği düşüncesi (<www.asiainsurancereview.com>, 18.09.2018),
- (ii) Ülkeye yabancı yatırımın çekilmesi,
- (iii) Yeni firmalar sayesinde piyasa hacminin ve rekabetin artacağı beklentisi (<www.reuters.com>, 18.09.2018).

Söz konusu değişim sonrası, Pakistan’da tam katılım sigortacılığı faaliyetinde bulunan beş şirket, pencere şirketlerine karşı dezavantajlı duruma düştükleri gerekçesi ile 2012 yılındaki düzenlemeyi (“Takaful Rules 2012”) yargıya taşımışlardır. Yargı kararı sonrası, düzenleme de değişikliğe gidilerek, tam katılım sigorta şirketlerinden farklı olarak, pencere sistemi ile faaliyette bulunan geleneksel şirketlerin ilave 50 milyon rupee (yaklaşık 500 bin dolar) sermaye yatırımları şartı getirilerek sorun çözülmüştür (<www.reuters.com>, 18.09.2018).

Kısaca, uzun yıllardır katılım sigortacılığı tecrübesi olan Pakistan’ın 2005 yılında pencere sistemini yasaklayıp, henüz erken olduğuna karar vererek 2012 yılında mezkûr nedenlerden dolayı tekrar pencere sisteminin uygulanmasını serbest bırakması ve 1992 yılından beri pencere sistemine izin veren Endonezya’nın ancak 2024 yılında tam katılım sigortacılığı sistemine geçmeyi öngörmesi, ülkemizin açısından çok yeni bir alan olan

katılım sigortacılığında pencere sisteminin uygulanması açısından önemli dersler içerdiği düşünülmektedir.

3.2.1.3. Katılım Bankacılığı Dünya Uygulamalarında Pencere Sisteminin Yaygınlığı

Dünyada katılım bankacılığı uygulamalarına bakıldığında, tam (pür) katılım bankaları ile İslâmi bankacılık penceresine sahip ticari bankalar olmak üzere iki farklı yapılanma söz konusudur. Geleneksel bankalarının İslâmi finansın artan hacminden pay almak istemeleri ve Şer'i açıdan uygun finansal ürünlere olan rağbetin artması gibi nedenlerle pencere sistemi üzerinden katılım bankacılığı faaliyetinde buldukları görülmektedir (Greuning & Iqbal, 2008: 14).

İslâmi bankacılık penceresinin dünyada ulaştığı boyutları değerlendirmemize olanak tanıyan ve *The Banker* dergisi tarafından yayımlanan verilere göre, 2011 yılında dünyada İslâmi finansman yapan en büyük 500 finansal kuruluşun, 387 tanesinin İslâmi banka olduğu görülmektedir. Bunlardan 285 tanesi tam katılım bankacılığı yaparken, 102 tanesinin ise pencere sistemi üzerinden faaliyette bulunduğu anlaşılmaktadır (*The Banker* 2011'den aktaran: Ergeç & Kaytancı & Toprak, 2014: 65). Aşağıdaki Tablo 6'da ise katılım bankacılığında pencere sistemine izin veren 9 ülke ile bu ülkelerdeki banka sayıları pencere ve tam katılım bankacılığı ayırımına göre sunulmaktadır.

Tablo: 6
Bankacılıkta Pencere Sistemine İzin Veren Ülkelerde Pencere ve Tam Katılım Bankalarının Sayısı (2011)

Ülke Adı	Toplam Katılım Bankası Sayısı	Pencere Banka Sayısı	Tam Katılım Bankası	Pencere Sistemi Aktiflerinin Toplam Katılım Bankacılığı Aktiflerine Oranı
Afganistan	1	1	-	%100
Bahreyn	37	4	33	%22,85
Bangladeş	24	12	12	%6,67
Endonezya	50	40	10	%22,61
Malezya	37	16	19	%53,32
Pakistan	22	12	10	%35,99
Katar	13	5	9	%4,09
Suudi Arabistan	42	8	34	%48,12
Birleşik Arap Emirlikleri	23	4	19	%7,21

Kaynak: *The Banker* 2011'den aktaran: Ergeç & Kaytancı & Toprak 2014: 66-67.

Tablo 6 incelendiğinde, İslâmi bankacılık penceresine sahip olan 9 ülkeden 102 bankanın İslâmi bankacılık penceresine sahip olduğu görülmektedir. 40 banka ile en çok İslâmi bankacılık penceresine sahip olan ülke Endonezya olup, bu ülkeyi sırasıyla Malezya, Bangladeş ve Pakistan takip etmektedir. Tablonun son sütünü ise, ülkelere göre, pencere sistemi üzerinden üretim yapan bankaların Şer'i kurallara uygun aktiflerinin toplam katılım bankacılığı aktiflerine oranı gösterilmektedir. Bu oranın en yüksek olduğu ülkenin (Afganistan dışarda bırakılırsa) %53,3'lük oran ile Malezya olduğu, bu ülkeyi sırasıyla %48,12'lik oran ile Suudi Arabistan ve %35,99 ile Pakistanın takip ettiği görülmektedir.

Yukarıdaki bölümde katılım sigortacılığında pencere sistemine izin vermeyen ülkeler arasında sayılan Malezya ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin bankacılık sistemlerinde pencere

sisteminin kabul görmesi ve bu ülkelerde pencere bankaların toplam aktiflerdeki ağırlığının büyüklüğü şaşırtıcıdır.

3.2.1.4. Orta Vadeli Planda Bankacılık Sistemi İçin Pencere Modelinden Bahsedilmesi

Katılım bankacılığında pencere uygulamaları açısından Türkiye’deki duruma bakıldığında ise, ülkemizde katılım bankaları sadece faizsiz bankacılık hizmeti sunabilmekte, ticari bankalar da faizsiz hizmet sunamamaktadır. Kısaca, Türkiye’de geleneksel bankacıların pencere sistemi üzerinden faaliyet göstermesi mevcut mevzuat açısından mümkün değildir.

Öte yandan, 20 Eylül 2018 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan Orta Vadeli Programın (2019-2021) “Programlar ve Projeler” başlıklı 7 inci bölümünde, “*Katılım bankacılığının yaygınlaştırılması amacıyla yeni iş modeli / pencere sistemi uygulamasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.*” ifadesi yer almaktadır.

Söz konusu projenin hangi eylemlerle ilişkili olduğu henüz açıklanmasa da söz konusu ifadeden 5411 sayılı Kanunun değiştirilerek, geleneksel bankalara da İslâmî pencere bankacılığı üzerinden faizsiz bankacılık ürünleri sunmalarına imkân tanınacağı anlaşılmaktadır. Söz konusu maddenin Türkiye’nin faizsiz finans sektörü açısından ciddi bir paradigma değişikliğini işaret ettiği kabul edilmelidir.

Katılım bankacılığı gibi Şer’i açıdan tartışmasız bir alanda bile, geleneksel bankacıların İslâmî pencere bankacılığı faaliyetlerinin önü açılacaksa, yukarıda da belirtildiği üzere, Şer’i açıdan tartışmalı bir alan olan sigortacılıkta pencere sisteminin evleviyetle uygulanabileceği ve aynı esnekliğin gösterilebileceği değerlendirilmektedir.

3.2.1.5. Pencere Sistemi Sayesinde Katılım Bankaları ile Katılım Sigorta Şirketlerinin İşbirliğinin Artması

2018 sonu itibarıyla Türkiye’de 5 adet katılım bankası (Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım) faaliyet göstermektedir. Ülkemizde finans sektörü içinde en büyük pay bankacılık sektörüne aittir. Toplam finansal varlıkların yaklaşık %85’i bankacılık sektörünün varlıklarından oluşmaktadır. Ayrıca 2018 yılı sonu itibarıyla katılım bankalarının aktif büyüklüğü, toplam bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün %5,3’üne karşılık gelmektedir (TKBB, 2018: 99). Aynı dönemde Katılım sigortacılığının hayat branşında prim üretiminden aldığı pay ise sadece %1,1 civarındadır (Tablo: 2).

Bu itibarla, katılım bankacılığı sektörünün 2025 yılında %15 pazar payına ulaşma hedefi de dikkate alınarak (TKBB, 2015: 3), her iki taraf arasında yakın iş birliği sayesinde faizsiz finans sektörünün ihtiyaç duyduğu yeni sigorta ürünlerinin geliştirilmesinin ve sunulmasının özellikle hayat branşında katılım sigortacılığının sektör payını artıracığı düşünülmektedir. Aşağıdaki tabloda Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının

anlaşmalı oldukları (asistanlık hizmetleri ve acentelik faaliyetleri) sigorta şirketleri sunulmaktadır.

Tablo: 7
Katılım Bankalarının Anlaşmalı Oldukları Sigorta Şirketleri

Katılım Bankaları	Hayat Dışı Grubunda Anlaşmalı Sigortacılar	Hayat Grubunda (Emeklilik Dahil) Anlaşmalı Sigortacılar
Albaraka Türk	Allianz Sigorta Anadolu Sigorta Ankara Sigorta Bereket Sigorta Coface Sigorta Generali Sigorta Güneş Sigorta Neova Sigorta Unico Sigorta	Katılım Emeklilik ve Hayat
Kuveyt Türk	Neova Sigorta	Katılım Emeklilik ve Hayat
Türkiye Finans	Bereket Sigorta Eureko Sigorta Groupama Sigorta HDI Sigorta Neova Sigorta Unico Sigorta	Bereket Emeklilik ve Hayat Garanti Emeklilik ve Hayat Groupama Emeklilik ve Hayat MetLife Emeklilik ve Hayat Vakıf Emeklilik ve Hayat
Vakıf Katılım	Bereket Sigorta Güneş Sigorta Neova Sigorta	Bereket Emeklilik ve Hayat Vakıf Emeklilik ve Hayat
Ziraat Katılım	Ziraat sigorta	Ziraat Hayat ve Emeklilik

Kaynak: (<www.albaraka.com.tr>, <www.kuveytturk.com.tr>, <www.turkiyefinans.com.tr>, <www.vakifkatilim.com.tr>, <www.ziraatkatilim.com.tr>)

Katılım bankacılarının sunmuş oldukları sigorta hizmetlerine bakıldığında, katılım bankalarının geleneksel sigorta şirketleri ile de çalıştıkları görülmektedir. Sadece tam katılım sigorta şirketleri ile çalıştığını beyan eden tek katılım bankası Kuveyt Türk'tür. Ziraat Katılım da sigortacılık hizmetlerini katılım sigortacılığı çerçevesinde sunmasına karşın, Kuveyt Türk'ten farklı olarak pencere katılım sigortacıları ile çalışmaktadır. Diğer tüm şirketler ise müşterilerine sundukları sigortacılık hizmetlerinde az veya çok geleneksel sigorta şirketlerinin ürünlerini sunmaktadır.

Katılım bankacılarının, katılım sigorta şirketleri ile daha yoğun çalışmayı tercih etmeleri sayesinde katılım sigortacılığının ivme kazanabileceğini ifade etmek yanlış olmaz. Ancak bu noktada katılım bankalarının katılım sigorta şirketlerinin yanında geleneksel sigorta şirketleri ile de çalışmayı tercih etmelerinin birkaç temel nedene dayandığı düşünülmektedir. Bu nedenler aşağıda sunulmuştur:

- (i) Tek bir katılım sigortacısı yerine birçok sigortacı (katılım veya geleneksel) ile çalışmanın avantajlarının (esneklik, fiyat rekabeti, ürün çeşitliliği, penetrasyon vb.) olması,
- (ii) Müşterilerinin çoğunlukla faize duyarlı olmasına karşın, sigorta ürünlerindeki hassasiyetin, fiyat ve hizmet kalitesi duyarlılığının gerisinde kalması,
- (iii) Vatandaşların katılım sigortacılığı bilincinin henüz düşük olması,
- (iv) Katılım sigortacılarının, geleneksel sigortacılar gibi faaliyet göstermeyi tercih etmesi,
- (v) Mevcut durumda bazı katılım sigortacılarının hizmet kalitelerinin müşteriler tarafından yeterli bulunmaması,

- (vi) "Zaruret ilkesi" gereği, katılım bankacıların geleneksel sigorta şirketleri ile çalışabileceğini belirten banka danışma kurulu icazetleri.

2017 Aralık ayında yürürlüğe giren Yönetmelik ve piyasada tam ve pencere sistemi ile çalışan sekiz adet katılım sigortacısının varlığı da dikkate alınarak, ilerleyen dönemlerde katılım bankalarının katılım sigorta şirketlerini tercih etmeleri, katılım sigortacılığı ürünlerinin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi açısından en önemli değişim olacaktır.

Bu çerçevede, pencere sistemine orta vadede de izin verilmesi durumunda, katılım bankalarının hâlihazırda çalıştıkları ve hizmet kalitesinden memnun oldukları birçok geleneksel sigorta şirketi (MetLife, Garanti, Groupama Emeklilik ve Hayat / HDI, Unico, Eureko, Groupama, Mapfre, Güneş Sigorta) ile pencere sistemi üzerinden çalışmaya devam edecekleri düşünülmektedir. Bu sayede, bu şirketler ilerleyen dönemlerde, ayrı tam katılım sigorta şirketi kurulmasına ilişkin kararlarını da daha sağlıklı bir şekilde verebileceklerdir.

3.2.1.6. Pencere Sisteminin Olmaması Durumunda Devlet Sigorta Havuzlarına (TARSİM, DASK vb.) Katılım Sigortacılığı Penceresinin Açılmasının Zorlaşması

Sigortalılığı teşvik etmek, primlerin tüketiciler için makul seviyelerde olmasını sağlamak ve toplumda sigorta ve sosyal dayanışma bilincinin gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla devlet tarafından ticari ve kâr amacı olmayan DASK, TARSİM gibi sigorta havuzları teşkil edilmektedir.

Bu çerçevede, devlet sigorta havuzlarına katılım penceresinin açılmasının, katılım sigortacılığının vatandaşa tanıtımında ve katılım sigortacılığının gelişiminde önemli katkıların olacağı düşünülmektedir. "BES otomatik katılımda" olduğu gibi, söz konusu havuzlara konu sigortalının yaptırılması esnasında, sigorta ettirenlere faizli ve faizsiz sigorta için tercih hakkı sunulabilir. Vatandaşın tercihi ile oluşturulacak faizsiz fonun yönetimi retekafül ilkeleri çerçevesinde işletilecektir. Bu sayede, faiz hassasiyeti nedeniyle geleneksel sigorta ürünlerine mesafeli yaklaşan (özellikle TARSİM havuzu için) vatandaşların sigorta kapsamına alınması sağlanmış olacak, hem de katılım sigortacılığının tanınırlığına katkı sunulacaktır.

Öte yandan, pencere sisteminin uygulanmadığı durumda devlet sigorta havuzlarına (TARSİM, DASK vb.) katılım sigortacılığı penceresinin açılması imkânsızlaşacak ve söz konusu faizsiz ürün hizmetinin sunulması da mümkün olmayacaktır. Bu itibarla, mezkûr havuzlarda faizsiz sigortacılık faaliyetine imkân verecek şekilde pencere alternatifinin de sunulabilmesi ancak pencere sistemine izin verilmesi ile mümkündür.

Ayrıca, son dönemde Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Riskli Sigortalılar Havuzu) ve Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası gibi alanları kapsayacak şekilde prim ve hasarın paylaşımına ilişkin havuzların yaygınlaştırıldığı görülmektedir. Söz konusu havuz uygulamalarına ilgili branşta ruhsat sahibi tüm şirketlerin (katılım sigortacıları da dâhil) katılımı zorunludur. Söz konusu

havuzlara aktarılan primlerin değerlendirilmesi açısından faizli veya faizsiz araç ayrımı yoktur. Tam veya pencere fark etmeksizin bu havuzların konusu olan branşlarda ruhsat sahibi katılım sigorta şirketlerinin gelirlerine faiz karışma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu havuzların faizli veya faizsiz tercihi olacak şekilde sigortalılara sunulması muhtemel tereddütlerin izalesi açısından faydalı olacaktır. Bu ise ancak sigorta havuzlarında katılım sigortacılığı penceresinin açılması ile mümkündür.

3.2.1.7. Tam Retekafül Firmalarının Pencere Retekafül ve Geleneksel Reasürans Firmalarıyla Rekabet Edememesi

Pencere sisteminin devamına ilişkin bir diğer önemli argüman, dünya uygulamalarında, tam retekafül (katılım reasüransı) firmalarının pencere retekafül ve geleneksel reasürans firmaları ile rekabet edememesidir. Dünyada ilk retekafül firması, 1979 yılında kurulan Sudan Reinsurance Company'dir. Sonrasında da 1983 yılında Sudan'da Sheikhan Takafül Company, 1985 yılında Tunus'da Best RE olmak üzere 1980 sonrası birçok tam retekafül firmasının kurulduğu belirtilebilir. Öte yandan, Swiss Re, Munich Re ve Hannover Re gibi reasürans piyasasına hâkim olan güçlü uluslararası reasürans firmaları, 2006-2009 yılları arasında ayrı pencereler açarak katılım sigorta şirketlerine hem teknik destek hem de reasürans koruması sağlama yoluna gitmişlerdir (Khairat, 2017: 68).

Son on yıllık performanslarına bakıldığında, tam retekafül yapılanmasında kurulan birçok firmanın, söz konusu uluslararası reasürans firmaları ile rekabet edemediğinden dolayı kapandığı veya mali açıdan zor duruma düştüğü görülmektedir (Khairat, 2017: 68). Bu hususun nedenleri kısaca şu şekilde sıralanabilir (Khairat, 2017: 68):

- (i) Retekafül firmaları, geleneksel sigorta şirketlerine hizmet sunamadıklarından, katılım sigorta şirketleri için yoğun rekabete girişmek durumunda kalmışlardır,
- (ii) Tam tekafül firmalarının portföyleri genelde küçük ve çeşitlendirilmemiş ürünlerden oluşmaktadır,
- (iii) Yeterli teknik kapasiteye sahip değillerdir,
- (iv) Maliyetleri geleneksel reasüranslara göre daha yüksektir,
- (v) Retekafül ürünlerinin özgünlüğü yoktur, reasürans ürünlerinin kopyasıdır.

Öte yandan, aynı dönem için bakıldığında, pencere sistemi ile faaliyet gösteren reasürans firmalarının çok daha sağlam mali yapıya sahip oldukları, portföylerinin genişletip, çeşitlendirebildikleri ve nispeten daha düşük maliyetlerle çalıştıkları görülmektedir (Khairat, 2017: 68).

Söz konusu dünya örnekleri, Türkiye'de kamu veya özel tarafından kurulabilecek muhtemel retekafül firmaları açısından çok önemli dersler içermektedir. Bu çerçevede, tam retekafül firmalarının düştüğü mali ve yönetim zaaflarını yaşamamak için, Türkiye'nin retekafül piyasasına öncelikle pencere sistemi ile giriş yapmasının daha sağlıklı olacağı değerlendirilmektedir. Özellikle kamunun kurabileceği muhtemel tam retekafül firmasının, uzun bir süre kamu zararına sebebiyet verebileceği ve bu durumun da katılım sigortacılığına yönelik olumsuz bir bakışın oluşmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

Bu kapsamda, öncelikle Yönetmelikte yer alan ve pencere sistemi ile faaliyeti sınırlandırılan mezkûr maddenin kaldırılması gerekmektedir. Bu sayede, ülkemizde reasürans alanında faaliyet gösteren / gösterecek özel reasürans şirketlerinin (geçiş süreci sonrasında da) retakafül hizmeti sunması desteklenmiş olacaktır. Öte yandan, eğer kamu bir retakafül hizmeti sunacaksa, bunun ancak yine kamunun kuracağı geleneksel bir reasürans şirketinin⁵ altında ve penceresi şeklinde faaliyet göstermesinin hem maliyetler hem de teknik destek açısından avantajları olacağı değerlendirilmektedir.

3.2.2. Pencere Sisteminin Dezavantajları

Pencere sisteminin uygulama zorluğu (muhasabe hesaplarının ayrı tutulması vb.) ile İslâmi ilke ve esaslara ters düştüğü gibi gerekçelerle söz konusu sisteminin faizsiz finans mantığına uygun olmadığına ilişkin görüşler mevcuttur. Pencere sisteminin uygulanmaması gerektiğini düşünenlerin temelde dört farklı gerekçeyi öne çıkardıkları görülmektedir. Aşağıda bu gerekçeler açıklanmaktadır.

3.2.2.1. Şer'i Olarak Pencere Sisteminin Tartışmalı Durumu

Katılım sigortacılığı faaliyetinin, geleneksel bir sigorta şirketi tarafından pencere sistemi üzerinden yerine getirilip getirilemeyeceği katılım bankacılığı alanında olduğu gibi tartışmalı bir konudur. Yukarıdaki bölümde bankacılık alanında da pencere sistemine izin veren ve vermeyen ülkelerin listesi sunulmuştur. Söz konusu farklı uygulamalar, bankacılıkta ve sigortacılıkta pencere sisteminin Şer'i kurallara göre uygun olup olmadığı hususunda, tüm teorisyenlerin üzerinde ittifak ettiği bir konu olmadığını ortaya koyması açısından önemlidir.

Pencere sistemine ilişkin önemli tartışma alanlarından bir diğeri ise, Şer'i olarak geleneksel finans alanında faaliyet gösteren ve faiz temelli gelir elde eden bir şirketin, pencere sistemi ile veya hâkim firma olarak bağlı şirket yapılanması altında kuracağı şirkete kuruluş sermayesi veya risk fonuna likidite imkânı yoluyla faizsiz borç sağlayıp sağlayamayacağı hususudur (Frenz & Soualhi, 2010: 131).

3.2.2.2. Uygulama Zorluğu

Katılım sigortacılığının temel ilkelerinden birisi, katılımcıların katkı primlerinden oluşan risk fonu ile sermayedarların fonunun ayrı yönetilmesidir (Yönetmelik, 2017/6). Dolayısıyla, katılım sigortacılığı alanında çalışan şirketler, mevzuata uyum açısından da söz konusu fonların ayrı yönetildiğini ortaya koymak durumundadırlar. Katılım sigorta

⁵ 20 Eylül 2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Orta Vadeli Programın (2019-2021) "Programlar ve Projeler" başlıklı 7 inci bölümünde "Ülke genelinde, teminat bulunamayan riskleri kapsayacak bir Türkiye Reasürans Havuzu oluşturulacaktır." ifadesinden kamunun reasürans şirketi kurma hazırlığında olduğu anlaşılmaktadır.

şirketlerinin ilerleyen süreçte, münhasıran fonların ayrı yönetilip yönetilmediği hususunda denetlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Ancak, mevcut raporlama pratiğinde değişiklik ihtiyacının olduğu da aşikârdır.

Bir başka ifadeyle, katılım sigortacılığının işleyişi, geleneksel sigorta anlayışından bazı farklılıklar göstermesi nedeniyle, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında (UFRS) farklı gösterimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konudaki düzenleme ve denetleme ihtiyacı, AAOIFI ve IFSB standartları çerçevesinde çözülebilir. Her iki kurumun standartlarında, finansal raporlama düzenleri ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir. Ayrıca, bu kriterlerde yer alan gelir ve gider tabloları, bilanço ve nakit akışları, bakiye hesaplama ve bunlara ilişkin raporlama standartları da düzenleyici ve denetleyici otoriteler açısından yol gösterici niteliktedir.

Kısaca, tam katılım sigorta şirketleri açısından bile risk fonu ile sermayedarların fonunun ayrı yönetildiğinin gösterimi özel ihtimam gerektiren bir konu iken, pencere sistemi ile faaliyet gösteren şirketler açısından bu zorluk bir kat daha artmaktadır. Zira geleneksel ve katılım sigortacılığı ürününü aynı anda sunan bir şirketin, poliçe tanzim edildikten sonra bu poliçenin faizli mi yoksa faizsiz mi olduğunu en başta ayırması ve buna göre kaydetmesi gerekmektedir. Bu zorluk sadece poliçe tanzim aşamasında değil, sözleşme kapsamında alınan primin faizli / faizsiz araçlarda işletilmesinde ve söz konusu primlerin ayrı yönetiminde de kendisini hissettirmektedir.

Katılım sigorta şirketlerinin uygulamada UFRS'de farklı gösterimlere ihtiyaç duyduğu ve sigortalıların hak ve menfaatlerinin korunması açısından şirketin fonların ayrı yönetimi hususundaki uygulamalarının düzenleyici ve denetleyici otorite tarafından denetlenmesi gerektiği aşikârdır.

3.2.2.3. Katılım Sigortacılığı ile Geleneksel Sigortacılığın Aynı Olduğuna İlişkin Yanlış Algı Oluşturması

İslâmi finans ürünlerinin, pencere şirketler tarafından sunulmasının Müslümanların hassasiyetlerini aşındırdığı gerekçesi ile sakıncalı olduğuna ilişkin görüşler mevcuttur. Aynı çerçevede, tekafül ürünlerinin geleneksel sigorta şirketlerince sunulmasının, katılım sigortacılığının ayrı bir risk yönetim şekli değil de sadece bir ürün olduğuna ilişkin yanlış algının yerleşmesine neden olacağı da ileri sürülmektedir (Odierno, 2006: 65).

Uygulamaya ilişkin bir diğer olumsuz görüş, pencere sisteminde katılım sigortacılığı faaliyeti, geleneksel alanda çalışmaya almış şirketin mevcut personeli tarafından yürütüleceğinden, söz konusu yönetici veya alt kademe çalışanlarının katılım sigortacılığı gibi Şer'i açıdan hassas bir konuda gerekli özeni gösteremeyebileceğine ilişkin tereddütlerdir (Frenz & Soualhi, 2010: 129). Katılım sigortacılığının ihtiyaç duyduğu bu özenin gösterilmemesi ise katılım sigortacılığı ile geleneksel sigortacılığın birbirinin aynısı olduğu, hatta tekafül sistemi ile "kitaba uymak yerine kitabına uydurulmaya çalışıldığına" yönelik yıkıcı ve yanlış bir perspektifin yerleşmesine neden olma potansiyelidir.

3.2.2.4. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sisteminde Pencere Usulünün Olmaması

Dünyada pencere sistemi üzerinden faaliyet gösteren birçok banka olmasına karşın, 5411 sayılı Bankacılık Kanuna göre, Türkiye’de geleneksel bankacıların pencere sistemi üzerinden katılım finans ürünü sunmaları mümkün değildir. Bu kapsamda, İslâmi finans çerçevesi bir bütün olarak ele alındığında, uygulama birliğinin sağlanması ve tüketicilerde farklı algıların oluşmasına neden olmaması açısından katılım bankacılarında olan bu tercihin katılım sigortacılığı alanında da uygulanmasının doğru olacağı hususu savunulabilir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma çerçevesinde, İslâmi ilke ve esaslar gözetilerek yürütülen sigortacılık faaliyetleri katılım sigortacılığı (tekafül) olarak tanımlanabilir. Katılım sigortacılığı uygulamalarının iki temel sistem kapsamında yürütüldüğü görülmektedir: “tam (pür) katılım sigortacılığı sistemi” ve “pencere katılım sigortacılığı sistemi”. Tam katılım sigortacılığı sistemini benimseyen katılım sigorta şirketi, geleneksel sigorta faaliyetinde bulunmamakta, şirket sadece katılım sigortacılığı faaliyeti yürütmektedir. Pencere sisteminde ise, geleneksel sigorta faaliyetinde bulunan şirket, söz konusu faaliyetlerinin yanında katılım sigorta ürünlerini de sunmaktadır.

Katılım finans uygulamalarında her iki sistemin de yoğun bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Katılım sigortacılığı açısından ise pencere sisteminin zorlukları ile sistemin avantajlarından bahsedilebilir.

Bu çalışmada, uygunluğu Şer’i olarak tartışmalı olan pencere sisteminin Şer’i boyutu, bambaşka bir disiplinin konusunu teşkil ettiğinden, konunun Şer’i tarafı irdelenmemiş olup, pencere sisteminin zorlukları ve avantajları, Türk mevzuatı açısından durumu ile ülke pratikleri gibi diğer alanları üzerinde durulmuştur.

Pencere sisteminin uygulama zorluğu ve katılım sigortacılığı ile geleneksel sigortacılığın aynı olduğuna ilişkin yanlış algı oluşturması ile İslâmi ilke ve esaslara ters düştüğü ve dolayısıyla Müslümanların hassasiyetlerini aşındırdığı gerekçeleriyle söz konusu sistemin, faizsiz finans mantığına uygun olmadığına ilişkin görüşler mevcuttur.

Pencere sisteminin lehine görüşlerde ise katılım sigortacılığının gelişim göstermesi ve tanınırlığının artması açısından pencere sisteminin önemli bir fırsat sunduğu kabul edilmektedir. Söz konusu uygulamanın avantajı, doğrudan bir kuruluş / örgütlenme masrafına girilmeden mevcut sigorta şirketleri eliyle katılım sigortacılığı ürünlerinin oluşturulabilmesidir. Bu sistemi savunanların önemli argümanlarından bir diğeri, dünya örneklerinde (Endonezya, Pakistan vb.) katılım sigortacılığı piyasası belirli bir ölçüğe ulaşana kadar pencere sisteminin varlığının kabul edilmesidir. Ayrıca, Katılım finans alanında standartlar belirleyen AAOIFI ve IFSB gibi kuruluşlar pencere sisteminin vaka olarak kabul etmekte ve kendi standartlarını bu hususu gözeterek yayınlamaktadırlar. Bir

diğer argüman, dünyada katılım bankacılığı uygulamalarında pencere sisteminin yaygınlığıdır.

Türk sigortacılık piyasasının mevcut durumunda, tam katılım sigortacılığı faaliyetinde bulunan şirketlerin sektör içindeki payı oldukça küçüktür. Bu çerçevede, tekafül gibi küçük ölçekli bir iş için ayrı bir şirket kurulumu, yüksek sermaye yeterliliğine ihtiyaç duymaktadır. Ruhsat maliyetine ek olarak, ayrı bir şirket kurulumu için katılım sigorta şirketleri yüksek sabit maliyetlerle (bölge müdürlüklerinde yapılanma, bina araç kirası, sistem maliyetleri, personel giderleri vb.) de karşı karşıya kalacaklardır. 2018 yılı itibarıyla, Türkiye’de pencere sistemi ile faaliyet gösteren dört adet şirketten üçü kamunun şirketidir. Dolayısıyla, pencere şirketler için Yönetmelikte belirtilen süre (3+2 yıl) dolmadan, söz konusu şirketlerden ayrı olarak tam katılım sigorta şirketlerinin de kurulması gerekecektir. Bu şirketlerin belirli bir dönem daha pencere sistemi altında katılım sigorta ürünleri sunmaları; hem kamunun yüklenmek zorunda kalacağı ilave kuruluş ve yönetim maliyetinden kurtulmasına, hem de söz konusu şirketlerin ülkemiz açısından yeni uygulama alanı olan katılım sigortacılığı anlayışını her yönüyle benimsemesine ve özümsemesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Pencere sisteminin bir diğer önemli avantajı, Türk sigorta piyasasına esneklik kazandırmasıdır. Örneğin, devlet sigorta havuzlarında (TARSİM, DASK vb.) faizsiz sigortacılık faaliyetine imkân verecek şekilde pencere alternatifinin sunulabilmesi ancak pencere sistemine izin verilmesi ile mümkün olacaktır. Aynı değerlendirme, son dönemde yaygınlaşan riskli sigortalar havuzları için de geçerlidir.

Öte yandan Türkiye’de geleneksel sigorta şirketlerinin ağı ve müşteriye ulaşma imkânı çok daha geniştir. Bu çerçevede, geleneksel sigorta şirketlerine pencere sistemi üzerinden katılım sigortacılığı imkânı sunulması sigortalılık oranının artmasına ve mezkûr esneklikten daha etkin bir şekilde faydalanılmasına da katkı sağlayacaktır.

Ayrıca, katılım sigortacılığı uygulamalarına diğer ülke örnekleri ile kıyaslandığında bir hayli geç başlayan Türkiye açısından retekafül uygulamaların önemli bir fırsat penceresi sunduğu ifade edilebilir. Retekafül uygulamalarına bakıldığında, tam retekafül yapılanmasında kurulan birçok firmanın, pencere sistemi üzerinden faaliyet gösteren uluslararası reasürans firmaları ile rekabet edemediği görülmektedir. Bu çerçevede, kamunun kuracağı muhtemel reasürans firmasına retekafül penceresinin açılmasının avantajları olacağı düşünülmektedir. Bu ise ancak pencere sistemine izin veren hukuki bir yapı da mümkün olacağı açıktır.

Bu makalede, katılım sigortacılığında pencere sisteminin, katılım sigortacılığı belirli bir ölçüğe ulaşana kadar ucu açık bir şekilde serbest bırakılması önerilmektedir. Bunun için öncelikle ve ivedilikle Yönetmelikte yer alan ve pencere sistemi ile faaliyeti süre anlamında sınırlandıran mezkûr hükmün (Geçici Madde 1’in ikinci fıkrası) kaldırılması gerekmektedir.

Son olarak, geleneksel sigorta şirketlerinin pencere sistemi üzerinden katılım sigortacılığı ürünü sunmaları durumunda istenen başarıya ulaşılabilmesi ve yukarıda ifade

edilen aleyhte görüşlerin iknası açısından düzenleyici ve denetleyici otoritenin, “Şer’i kurallara uyum” ile “fonların ayrı yönetiminin muhasebe hesaplarında gösterimi” olmak üzere iki alana özel önem vermesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Kaynaklar

- AAOIFI (2012), *Faizsiz Bankacılık Standartları*, (Çev: M. Odabaşı & İ.E. Aktepe), TKBB Yayınları, 26, Standart, İstanbul.
- Acınan, H. (2006), *Sigortanın Temel Prensipleri*, Aviva Sigorta Baskısı, İstanbul.
- Albaraka Türk Katılım Bankası (2018), *Sigortacılık Hizmetleri*, <<https://www.albaraka.com.tr/sigortacilik-hizmetleri.aspx>>, 12.12.2018.
- Asia Insurance Review (2015), *Pakistan: 5 insurers apply for approval for takaful window operations*, <<http://www.asiainsurancereview.com/News/View-NewsLetter-Article?id=30219&Type=eDaily#>>, 18.09.2018.
- Çürük, S.A. (2013), “İslâmi Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Selçuk Üniversitesi S.B.E. İşletme Anabilim Dalı, *Doktora Tezi*, Konya.
- Elmacı, M. (2017), “Sigorta Kooperatifçiliği, Tekafül ve Türkiye İçin Tekafül Kooperatifçiliği”, içinde: S. Kaya & F. Yardımcıoğlu & H. Aslan (ed.), *Tekafül (İslâmi Sigorta) Teori ve Uygulama*, Ensar Neşriyat Tic. A.Ş., İstanbul.
- Ergeç, E.H. & B.G. Kaytancı & M. Toprak (2014), “Katılım Bankası Müşterilerinin Bankacılık Sistemi Kullanım Tercihleri: Mevduat Bankaları İçin İslâmi Bankacılık Penceresi”, *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 53-90.
- Ernst & Young Global Limited (2016), *Malaysian Takaful Dynamics, Central Compendium 2015*, <<http://www.malaysiantakaful.com.my/mta.optima.my/files/cc/cbb44801-1135-4008-8925-79cbe820252e.pdf>>, 09.09.2018.
- Frenz, T. & Y. Soualhi (2010), *Takaful and Retakaful: Advanced Principles and Practises*, Islamic Banking and Finance Institute, (IBFIM), Malezya.
- Gürbüz, Y.E. (2017), “Tekafül (Katılım) Sigorta Sistemi ve Teorisi”, içinde: S. Kaya & F. Yardımcıoğlu & H. Aslan (ed.), *Tekafül (İslâmi Sigorta) Teori ve Uygulama*, Ensar Neşriyat Tic. A.Ş., İstanbul.
- Güvel, E.A. & A.Ö. Güvel (2004), *Sigortacılık*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Hacak, H. (2017), “İslâmi Sigorta (Tekafül) Ticari Sigortadan Farklı mıdır?”, içinde: S. Kaya & F. Yardımcıoğlu & H. Aslan (ed.), *Tekafül (İslâmi Sigorta) Teori ve Uygulama*, Ensar Neşriyat Tic. A.Ş., İstanbul.
- IFSB (2009), *8: Tekafül Operasyonlarında Yönetim İlkeleri*, Malezya.
- IFSB (2018), *Islamic Finance Services Industry Stability Report*, Malezya.
- Khairat, D. (2017), “Making (Re) takaful Sustainable”, *Middle East Insurance Review*, 68-70.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası (2018), *Sigorta & Emeklilik*, <<https://www.kuveytturk.com.tr/ticari/sigorta-ve-emeklilik>>, 12.12.2018.
- Maliye Bakanlığı (2018), *Orta Vadeli Program (2019-2021)*, <<http://www.bumko.gov.tr/TR,42/orta-vadeli-program.html>>, 10.11.2018.

- Meijer, E. (2014), *Pakistan's EFU insurance group to launch sharia-compliant products*, <<https://www.reuters.com/article/islamicfinance-pakistan-insurance/pakistans-efu-insurance-group-to-launch-sharia-compliant-products-idUSL6N0Q00PH20140725>> 18.09.2018.
- Odierno, H.S. (2006), *MIR Technical & Shariah Issues, Takaful Windows: An Initial Stepping Stone to Bigger Islamic Insurance Market*, <<http://www.actuarialpartners.com/wp-content/uploads/2011/12/2006-Takaful-MIIR-Takaful-Windows-An-Initial-Stepping-Stone-to-Bigger-Islamic-Insurance-Market-Hassan.pdf>> 09.09.2018.
- Odierno, H.S. (2006), *Takaful Windows: An Initial Stepping Stone to Bigger Islamic Insurance Market*, MIR Technical & Shariah Issues.
- Odierno, H.S. (2013), "Investments in Takaful", içinde: S. Gönülal (ed.), *Takaful and Mutual Insurance Alternative Approaches to Managing Risks*, The World Bank, Washington.
- Reuters, H.A. & B. Vizcaino (2014), *Pakistan insurance market set for takaful boost official*, <<https://www.reuters.com/article/islamicfinance-pakistan/pakistan-insurance-market-set-for-takaful-boost-official-idUSL5N0R502920140904>>, 18.09.2018.
- Swiss Reinsurance Company Ltd. (2008), *Sigma*, (2008/5) *Insurance in the Emerging Markets: Overview for Islamic Insurance*, Zurich.
- Swiss Reinsurance Company Ltd. (2015), *World Insurance in 2014 Back to Life*, Zurich.
- The Banker (2011), *Top 500 Islamic Finance Institutions*, London.
- Türkiye Finans Katılım Bankası (2018), *Sigortacılık Hizmetleri*, <<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/sigortacilik-hizmetleri/Sayfalar/default.aspx>>, 12.12.2018.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2019), *Katılım Bankaları 2018*, <<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Bankalari-2018-.pdf>>, 03.09.2019.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği TKBB (2015), *Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi (2015-2025)*, İstanbul.
- Umut, M. (2016), "AB Üyelik Süreci Çerçevesinde Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerine İlişkin Bir Değerlendirme ve Türk Sigorta Piyasasına İlişkin Çıkarımlar", *Sigorta Araştırmaları Dergisi*, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, 12, 77-90.
- Ünsal, H. & Y. Laçınbala. (2016), "Katılım Sigortacılığının (Tekafül) Vergisel Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Vergi Raporu*, 11.
- Vakıf Katılım (2018), *Sigortacılık Hizmetleri*, <<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/bireysel/sigortacilik-hizmetleri/ferdi-kaza-sigortasi>>, 12.12.2018.
- Van Greuning, H. & Z. Iqbal (2008), *Risk Analysis for Islamic Banks*, The International Bank for Reconstruction and Development, World Bank Publications, Washington.
- Yılmaz, F.A. (2014), "Bir Sigortacılık Modeli Olarak Tekafül ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", Hazine Müsteşarlığı, Hazine Uzmanlığı Yayınlanmamış *Yeterlik Tezi*, Ankara.
- Zerka, M.A. & A.M. Neccar (2011), *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta*, (Çeviren: H. Karaman), İz Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.
- Ziraat Katılım (2018), *Sigorta*, <<https://www.ziraatkatilim.com.tr/bireysel/sigorta-ve-bireysel-emeklilik/Sayfalar/sigorta.aspx>>, 12.12.2018.